

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

ILLUSTRERADT NYASTE SÖNDAGSMAGASIN.

N:o 25.) Utkommer hvarje Söndag. Göteborg den 22 Juni 1851. Pris för år: 4 Rdr. B.co. (V årgången)

Verlds-Expositionen.

Expositionsplatsen.

Kristallpalatset i Hydepark har betryggat namnet *Paxton* om ett rum i konsthistoriens minnesböcker. För världsexpositionen behöfdes en eldfast och innantill ljus byggnad, tillräcklig att utan trängsel inrymma en bazar åt hvart civiliseradt folk på jordklotet, men framför allt en hastigt utförd byggnad. Allt annat i det arkitektoniska problemet lemnades obestämdt, utom vilkoret af en obegränsad utvidgningsförmåga; byggnaden fick derföre icke hafva

någon orubbligt gifven form, t. ex. en kvadratisk eller cirkelrund. Men för lösningen af ett dylikt problem var den öfvade trädgårdskonstnärn företrädesvis passande; han hade ofta måst lämpa sina tropiska växthus efter samma slags vilkor. Nu, sedan byggnaden står der, sammansatt endast af glas och jern, med dager åt varorna öfverallt, som på en marknad under bar himmel, tycker hvar och en som ser den, att den för sitt ändamål icke skulle kunnat tänkas på annat sätt eller uppföras bättre. Men ett så odeladt bifall utgör just pregeln på det sanna snillets alster.

Man kunde förutse, att den skugggräslä och kortsyathet, som hos det traditionellas och hvardagligas anhängare motsatte sig hela expositionsförslaget, och dem den berömtade ultratoryn öfverste Sibthorp ej blygdes att representera inom parlamentet, icke skulle underlåta ett sista försök, före sitt definitiva nederlag. Sedan bemödandet att afvisa expositionen från Hydepark, ja från hela London, hade kantrat, framträdde han, vid ryktet om den tilltänkta nedhuggningen af några bland parkens gamla träd, till anskaffande af plats åt kristallpalatset, med en från en torys mun öväntad jeremiad

Besökande i Kristallpalatset.

öfver "tilltaget att förderfva en af de få platser i London, der folket kunde få frisk luft". Då tidens korthet icke medgaf att genomgå en mängd formaliteter, som skulle fordrats för utverkande af laga tillstånd till trädens undanröjande, var detta slutliga inkast ett ibland de mest försåtliga, och höll nära på att omstörta hela förslaget. Men Paxton hörde berättelsen derom med lugn och svarade blott: "Låt de gamla almarne stå kvar, jag skaffar tak åt dem i palatset!" — Som sagdt så gjordt: den medlersta delen af palatset, dess s. k. tvärskepp, med sitt 112 fot öfver marken spända glashvalf, blef minnesvärd af detta sista motstånd; och de vackra almarne derunder gifva en af de förnämsta prydnaderna åt inredningen. Man tycker till och med att öfverste Sibthorps mångåriga parlamentariska obskurantism godtgöres genom hans förtjenst att — tvärtemot sin mening — hafva så förträffligt bidragit till kristallpalatsets utsmyckande.

Hufvudingången är på södra sidan, helt nära den lifliga Kensington Road. Genom en 72 fot bred och 48 fot hög vestibyl inträder man, och befinner sig under palatsets öfveralmalléen hvälfda tvärskepp. Till höger och venster genomblickar man här hela den inre längden — mer än 900 fot åt hvardera hållet; ty hela sträckan utgör 1,848 fot. Tvärskeppet, 112 fot högt och 72 fot bredt, genomgår byggnaden rävklikt; åt öster och vester har man ett midtskepp, på hvardera hållet 888 fot långt och 60 fot högt, och på ömse sidor om detsamma sidoskepp af samma längd, men blott 48 fots höjd. Vid sin halfva höjd, eller 24 fot från golfvet, uppbära sidoskeppen läktare, som omgifva midtskeppets och tvärskeppets gafflar, så att äfven vid denna höjd en fri gång är beredd genom hela byggnaden. Tio flygeldörrar, på symmetriska afstånd från hvardandra, öppna ingång till läktarne.

De pelare, pilastrar, bjelkar och spännbågar, som uppbära och sammanhålla det hela, äro målade med blått, rött och gult, men i en sådan fördelning af dessa ljusets grundfärger, att den blå intager 8, den röda 5 och den gula 3 delar af ytan. I följd af denna fördelning sammansmälta de tre grundfärgerna när de ses på afstånd, eller rättare de försvinna, så att ögat tycker hela byggnaden vara genomskinlig och alltigenom af kristall. De spensliga formerna i konstruktionen erinra för öfrigt snart den inträdande om byggnadsämnenas natur. De lodräta pelarne och pilastrarne äro af gjutjern, bjelklaget dels af samma ämne, dels af valsadt stångjern. Allsam-

mans är ihopfogadt med skrufvar, och snarlikt stålträdarne i en bur, med mellanrummen fyllda af glasskifvor. Af stångjern hafva 350 tons åtgått, af gjutjern 3,500 tons, eller tillsammans öfver 20,000 skeppund viktualievigt. Glasytan utgör 896,000 kvadratfot, med en vikt af 400 tons. Gjutjernspelarne äro 3,300 till antalet, somliga 20, andra 14½ fot höga; husets utsida har blott en pelares höjd; i pelarskeppen stå två pelare ofvåpå hvardandra, med ett slags entablement emellan dem, och i midtskeppet tre pelare, på samma sätt förenade. Golfvet håller 772,784 kvadratfot och läktarne 217,100 do, eller tillsammans 989,884. Byggnadens inre rymd är 33 millioner kubikfot.

Genom en egen, af Paxton uppgifven inrättning afledes all fuktighet, som kan samla sig under taket, likasom all den nederbörd, som faller utanpå byggningen. Det a vatten nedrinner genom sjelfva jernpelarne, hvilka äro ihåliga, så att inga takrännor eller regnrör utanpå byggnaden störa dess arkitektoniska harmoni. Emellertid är blott en del af pelarne använd härtill. Genom andra uppdrifves, lika osynligt, en stor vattenmassa, som i särskilda bassenger är fördelad kring palatsets tinnar, och står i förening med rör under golfvet, i hvilka man, när man vill och hvar som helst, kan på vissa korta afstånd infoga sprutslangar, genast i ordning att släcka om någon eldfara skulle hota inom eller utom hus. Under golfvet förgrenar sig ytterligare ett nät af ledningsrör, flera hundra fot långt, för ånga från två stora ångpannor, hvilka befinnas i små stenhus på betydligt afstånd ifrån glaspalatset. Denna ånga tjenar att hålla en mängd inom palatset exponerade maskinerier i rörelse.

När man erkänner Paxtons uppfinningsnille, bör man icke förgäta de för utförandet af hans idé icke mindre utmärkta byggnadsentreprenörerna Fox och Henderson och deras finthet på mekaniska hjälpmedel, hvarförutan hela palatset skulle stannat i Paxtons portfölj. Äfven i England, der ett skyndsamt utförande af kolossala företag är så vanligt, betvillades ändå möjligheten att på tre månader uppresas, af solida materialier, den största byggnad historien vet att omtala på jordens yta; den blef dock färdig vid utsatt tid. Fox och Henderson erbjödo sig att inom den bestämda tiden uppföra byggnaden, för 79,800 £ Sterling, om de efter expositionens slut singo nedtaga den och behålla materialierna, men för 150,000 £ om den kommer att stå kvar. Deras alternativa anbud antogs den

26 Juli 1850, utan afgörande på förhand om byggnadens slutliga bestämmelse, och tomten uppläts åt dem den 30 Juli. Under det att grunden lades, tillverkades den ofantliga massan af jern och glas. Första pelaren restes den 26 September; byggnaden var färdig att emottagas af expositions-kommittéen den 1 Januari 1851. Paxton sjelf ledde arbetet och gaf föreskrifter om detaljerna. Grundmurningen och det öfriga verket utfordes af tusentals arbetare, med tillhjälp af ångmaskineri. Man nyttjade cementslagnings-maskiner, kittberednings-maskiner, bormaskiner, nitmaskiner, hissmaskiner, hopskrufningsmaskiner, glasinställningsmaskiner och målerimaskiner. Sjelfva kristallpalatset anses allmänt för den märkvärdigaste artikeln på hela expositionen, likasom det bästa proffvet på Englands öfverlägsenhet i industriell produktionsförmåga; man är ense om att ingenting sådant skullo kunnat verkställas i något annat land lika väl, inom så kort tid. Sådan byggnaden nu befinnes kan den, med ganska ringa underhållskostnad, bestå i århundraden.

Byggnadens första och kanske mest verkamma intryck på den inträdande åskådaren förorsakas af det dagsljus, som ostördt genomströmmar det ofantliga rummet; också kan man just icke prisa den efteråt vidtagna åtgärden att spänna ett suntält af segelduk öfver taket. Den förut rådande klarheten har lidit mycket genom detta påhitt; den har fått ett skimmer i gult, som ej kan annat än skada färgernas glans hos många bland expositions-föremålen.

Från tre olika ståndpunkter kan man njuta totalintrycket af det inres betraktande. Den bästa är på tvärläktaren vid östra gafveln; man öfverskådar der midtskeppets hela längd och varseblifver tydligast de lysande konstverken i tvärskeppet: Amazonen, Gottfried af Bouillon och det Bajerska lejonet. Den andra ståndpunkten befinnes midt emot, på vestra gaffvälläktaren, bredvid det stora orgelverket. Blicken svärfvar här öfver den underbara modellen af Liverpools skeppsdockor, den träffas här förmanligast af det friska regnbågsskimret från kristallfontänen och ljuseffekterna af så många andra glänsande föremål, dem inbillningen knappt förmår omfatta, och om hvilkas tillvaro verkligheten knappt kan öfvertyga. En tredje anblick erbjuder ståndpunkten på södra läktaren i tvärskeppet: här utvecklar sjelfva byggnadens förnämsta del, glashvalfvet öfver almarne, hela verkan af sin harmoniska skönhet.

Ett brokigt prål af fanor och vapensköldar utgör gränsmärkena mellan de sär-

skilda folkens fredliga tornerplatser. Hvar afdelning är dessutom utmärkt genom sitt lands namn, i kolossala gyllne bokstäfver på romerska banér af purpursammet. I början var expositions-kommittéens afsigt att icke framställa hvar lands produkter tillsammans, utan ordna dem efter varornas teknologiska frändskap, hvarigenom man onekligen hade vunnit den fördelen att kunna omedelbart jemnföra samma slags produkter från olika länder och lättare bedöma deras ömsesidiga värde jemte de särskilda folkens industriella framsteg. Men denna afsigt har måst öfvergifvas, och tillämpningen deraf är nu inskränkt till de machinerier, som under expositionstiden skola hållas i rörelse medelst ångkraft och deraföre måst samlas i grannskapet af de ofvannämnde ångpannhusen. Åtskilliga bildverk, hvilka lika mycket tillhöra en konstexposition som en slöjdexposition, hafva äfven blifvit sammanställda i tvärskeppet, såsom dekoration för det hela, churu härstammande från olika länder.

Palatsets vestra del intages ensamt af Englands och dess koloniers produkter; de indiska närmast tvärskeppet. Närmast detta, på östra sidan, ser man afdelningarna för Kina, Persien, Turkiet, Arabien, Tunis, Egypten, Brasilien; längre österut Europas särskilda länder. Näst intill Tunis, Kina och Brasilien har Schweiz sina expositionsartiklar, söder om midtskeppet. Midt emot på norra sidan är platsen för Grekland, Spanien och Portugal, Toscana och Sardinien. Längre österut följer Frankrike, som upptager både midtskepp och sidoskepp, på en lång sträcka af 60,000 kvadrattots yta, vidare Belgien — äfven tvärtöfver hela palatsets bredd; så Holland, Österrike, Lombardiet och Venedig. Derefter Preussen, Bäjern, Saxen och det öfriga Tyskland; så Danmark, Sverige och Norge. Näst derintill Ryssland och dess grannskap i öster, här som på jordklotet, nemligen Förenta Staterna.

I byggnadens vestra eller engelska hälft utveckla de uppfinningsrika, nyttan framför allt annat hyllande öboerna en hvarje uppskattning öfverstigande mångfald af råämnesförvandlingar, — i landthushållning, machinbyggeri, spånad, väfnad, varor af trä, glas, metaller. Hindostan sluter sig nästintill med sin urgamla slöjdfit och konst; likaså Ceylon, Vestindien, Bermudasöarne, St Helena, Hongkong och Malta. De stora kolonierna i Australien och Sydafrika hafva jemte profven på sin gryende konstskicklighet hufvudsakligen framlagt råämnen,

hvaribland åtskilliga, t. ex. den australiska ullen, betänkligt hota mången med samma vara tällande europeisk produktions-ort.

Frankrike, med smak i bildande konst och de exakta vetenskaperna till ledning vid sin slöjdfit, visar sig här tydligt stå i spetsen för industrien på Europas fasta land. Hollands sinne för det sorgfälliga och bastanta, här ådagalagdt genom dess väl arbetade och tjocka yllematter, och Belgiens mångfald af högst olikartade varor, alla ypperligt tillverkade, visa att begge dessa gamla fabriksländer svara mot sitt rykte från fordom. Hansestäderna och den delen af norra Tyskland, der handelsfrihet råder, lemna ögonskenliga bevis att slöjdfiten kan blomstra och utmärka sig utan behof af prohibitivaustalter. Preussen och de till dess tullförening hörande staterna hafva ärofullt begagnat tillfället att visa sitt framåtsträfvande under den näringsfrihet, som der ännu kämpar att bibehålla sig mot det skråhågn man vill påtruga henne. Italien röjer spåren af sin gamla öfverlägsenhet i skön konst, jemte märkliga tecken till en gryende slöjdskicklighet. Harmen öfver att England beröfvat Spanien och Portugal sitt fordna välde på hafven, har icke hindrat dessa länders producenter att i London uppträda med sina i flera afseenden märkvärdiga eller utmärkta alster; och deras fordna kolonier — Brasilien jemte Sydamerikas republiker — hafva framlagt prof på sina dyrbara mineralier och jordbruksalster. Haiti är här representeradt, så väl som Kina och den mahomedanska världen. De aflägsna skärgårdarna i Stilla Hafvet visa hvad deras tropiska klimat och deras ursprungliga konst, så väl som deras af missionärerna väckta slöjdfit, förmå frambringa. När man öfverskådar denna representation af det fredliga samhällslifvets sträfvanden hos alla jordens folk, och ser det Nordamerikanska Statsförbundets omedelbart bredvid det autokratiska Rysslands, så tycker man att menskligheten tagit ett nytt steg på civilisationens bana, till förverkligande af civilisationens högsta vilkor — fred på jorden. Måne denna "verldsmarknad", som man kallar den, är första uppenbarelsen af en ny lifsbegäfvad verldstanka, eller har man sammanfört byggnadsämnen till ett nytt försök att ingripa i historiens gång, likasom fordom i Babel? Då sträfvades för uppresandet af ett jättevärn för enväldet; men byggnadsfolket, likasom anande det försåtliga syftemålet, skingrade sig innan slutstenen hann uppsättas; här tycks ett motsatt arbete förehafvas, ett som icke sammansträfvat till någon öf-

vervöldigande enhet, i behof af materiella förskansningar, utan till en af alla erkänd, omfattande vårt släktes många stammar på jordens hela yta, och värnad af idéernas öfvermakt.

Inträdet i tvärskeppet och första anblicken af detta verldspanorama har någonting feiskt; det erinrar om hvad inbillningen kunnat drömma någon gång vid försöken att föreställa sig Aladdins slott i den österländska sagan. Grannskapet af Kinas praktsaker och det tunesiska siden-tältet understödja denna erinran, och den försvagas icke vid skimret af den stora, först i ögonen fallande fontänen, som är helt och hållet sammansatt af kristall i vackra fantastiska former, och skjuter sin rika vattenstråle högt emot glashalfvet.

En ofantlig fullt löfvad alm, som med sina vidutsträckta grenar nästan intager tvärskeppets hela bredd, omgifves rundt omkring af de skönaste tropiska praktväxter, som Englands öfverlägsna trädgårdskonst förmått samla, och bilda gemensamt bakgrund för denna storartade taffa. Äfven springvattnen omkransas af praktväxter i full blom, och från flera små parterrer resa sig höga, smärta palmer, kringklättrade af doftrika orchideer och brokiga klängväxter. Samspråkande grupper af Storbritanniens haute volée sutto här och der under palmkronorna eller almarnes täta löfverk. Talrika soffor erbjuda här, som öfverallt, hviloplatser; men i synnerhet tycktes tvärskeppet hafva blifvit en fashionabel morgonpromenad för "the high life", en ständigt omskiftande exposition af vackra damer ur den förnäma världen och eleganta morgontoaletter. Med denna plats kan ej heller någon salong i hvilket praktfullt slott som helst mäta sig, ej ens på långt håll. Tusentals menniskor från alla jordens länder vandra långsamt förbi den, åt öster och åt vester; Turkiet, Persien och Kina på ena sidan och Hindostan på den andra utbreda närmast intill den all österlandets prakt; från läktarne omkring den nedhänga beundransvärda gobelinstapeter, och de hvita marmorbilderna och grupperna framträda här liksom lyssnande, ur den gröna bakgrundens löfverk. Skimrar någon gång den blå himlen ned på alla dessa under, så är förtrollningen fullständig.

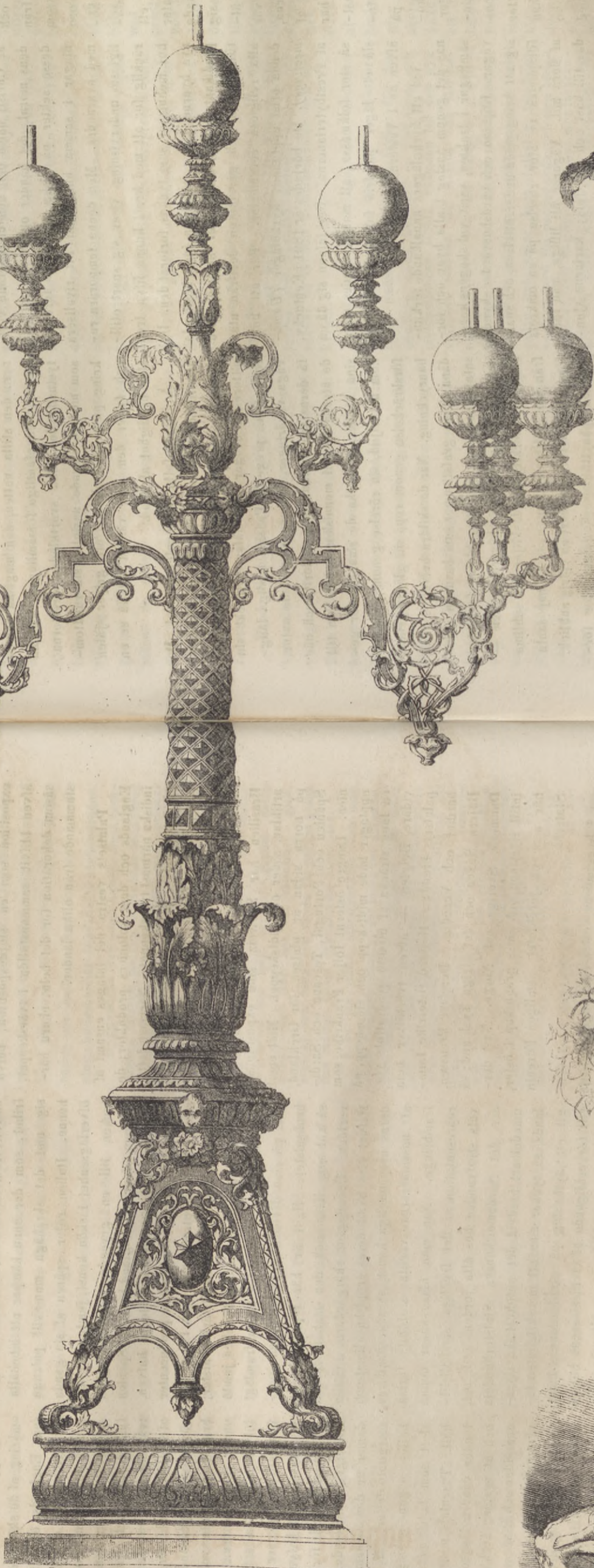
(Ur Aftonbladet.)

44. Fruktskål af sølver af Smith & Nicholson i London.

43. Candelaber af Krummbügels fabrik i Moskau.

45. Fruktskål af sølver af Smith & Nicholson i London.

Industriutställningen i London.

46. Anargyllis af bleck af J. Zobel i Berlin.

47. Calla Æthiopica af bleck af J. Zobel i Berlin.

Methodisterna i Förenta Staterna.

(Forts. o. sl. fr. No 24.)

Camp-meetings erbjuda ett ännu groteskare skådespel än revivals. Här predikas hela natten under bar himmel, för ett oerhördt auditorium, som vid civilisationens gränser församlas sig i vesterns hundraåriga skogar. Föreställom oss teatern. Till dessa täta skogar, som sedan deras tillkomst endast sett halfnakna indianer med flygande hår irra omkring, kom mannen från den gamla världen med ett mätsnöre, betecknade platsen för sitt hus och omfånget af ett fält, samt satte gränser för mitt och ditt på denna vilda jordrymd, der endast rådjuret hade en håla och indianen en hydda. Besittningsrätten beseglades dermed att han högg sin bila i ett träd och vid huggets återljud kommo människor från skogens djup för att hjälpa honom, liksom framkallade af en trollformel. Desse voro andra kolonister, som någon tid före honom öfvergifvit österns öfverbefolkade städer, för att i dessa trakter grundlägga ett hem, i nejder hvarest jorden endast väntar att bli sin välsignelse affordrad. Lockade af den klara flodens vatten, utbreda de sig längsät dess stränder. De äro milsviadt åtskiljda från hvarandra; men hvarje vår bringar nya kolonister, som fylla luckorna, och slutligen bildas en stad eller by af kedjans spridda länkar. Nybyggaren har endast medfört sin yxa; hans grannar fastställa en dag, på hvilken de ånyo vilja infinna sig på hans egor; då uppföra de på tjugofyra timmars tid ett blockhus åt honom, försedt med öppningar för fönster, dörrar och skorsten. Under regutiden inreder den nye skogsinvånaren sjelf sin bostad. När vädret är vackert, sysselsätter han sig med odlingsarbete, och är han färdig dermed, så sammankallar han ånyo sina grannar, för att hjälpa honom med majs-sådden. En tid måste han qvarstadna vid fältet, för att skydda kornen för snattande ekorrar och fåglar, och denna tid nyttjar han för att plantera en häck kring ägora, ty redan i morgon kan en annan kolonist slå sig ned vid deras gräns. Derpå stänger han sitt blockhus, återvänder till sin fädernestad, som är belägen på 3 till kanske 30 mils afstånd derifrån, gifter sig der, inköper boskap och hushållssaker, allt efter sin förmögenhet och sin hustrus bemygift, och i September månad återvänder han till sin egendom för att skörda. —

Under hans frånvaro har en krämare slagit upp sin butik under något stort träd i hans grannskap, och förser orten flera mil omkring med nödvändighetsvaror. Inom få års förlopp är skogen fullkomligt uppröjd; efter krämaren kommer en krögare och en smed, derpå bagaren, skräddaren och läkaren, hvarigenom lifvets första konster äro representerade, och så har man redan en stad grundlagd.

På sådant sätt uppkomma dagligen nya städer i staterna Indiana, Ohio, Illinois och Missouri. Sekternas apostlar behålla dessa fjerran utvandrare i sigte, och så snart hyddorna börja tränga sig in på hvarandra, komma än Methodister, än Baptister, än Prestbyterianer för att tala med skogsinvånarna om deras faders religion. Det gemensamma i dessa särskilda bekännelser är Christi namn och den civiliserade världens moral; det händer också ofta att alla dessa sekter på olika tider hålla föreläsningar i samma hus, utan att rivalisera med hvarandra. Men denna temporära religiösa undervisning visar sig snart otillräcklig för att med kraft kunna lifva tron hos människor som tyckas förlorat den. De nya byarne hafva nemligen inga bestämda predikanter, och folket der kommer ofta till världen och går äfven derifrån utan alla religiösa ceremonier. För att bota denna brist uppfunnos kyrkoläger (*Camp-meetings*). De börjades år 1801 i Kentucky, af Prestbyterianerna. Der infann sig då en så stor folkmassa, att man nödgades uppslä ett läger på fria fältet, och så sker äfven nu i Vesterns skogar.

Vid ett kyrkolägers annalkande förkunnas det genom anslag i alla byar och församlingar i trakten, samt vid skogens korsvägar. Köpmän och värdshusvärdar skynda sig att kringspida underrättelsen, och snart förspörjes en stor rörelse på en omkrets af flera mil. Vägarne bli lifliga, man färdas till häst och till fots; karlarne sjungande, fruntimren drömmande. Det ser ut som drogo otaliga karavaner till en årsmarknad, eller katolska pilgrimsskaror till någon undergörande relik. Lägret uppsläs midt i skogen, på en öppen plats. Man rödjer utan buskar och snår, och af trästammar bildar man bänkar. Rundtomkring uppresa de hvarje minut ankommande familjerna sina tält, och aflasta sina vagnar, som äro försedda med lifsmedel för åtta till fjorton dagar. Tälten öppna sig åt platsen; bakom dem äro de improviserade köken, och hästar och vagnar bilda lägrets

omkrets. Vid första dagens sammankomst går man från tält till tält och förnyar gamla bekantskaper, eller knyter nya; utbyter lyckönskningar och löften; talar om politik, om affärer och om den stundande ceremonien; man besöker äfven värdshusvärdarnes bodar för att dricka thé eller whisky. Omsider kallar en hornsignal de pokulerande från glasen till predikan. Det är nu natt; men den mörka skogen är upplyst: facklor slämta framför tälten, lampor glänsa från grenarne, och månan bryter genom löfverket och målar bladens dansande skuggor på den hvita sanden. Likt underjordens hamnar vandra de troendes skaror i skymningen; en korals långsamma toner skalla genom det vida skogstemplett, ackompanjerade af fjerran vattenfalls doftva sus. Det ligger en hög poesi i dessa scener: den stilla natten, den magiska belysningen, den ofantliga församlingens fromma tystnad, de bleka svartklädda presterna, som med förklarade ansigten stå rundtomkring på predikstolarne: allt griper själen och fyller den med väntan att få se en stor hemlighet afslöjad.

Ändtligen fatta predikanterna ordet. De äro för det mesta olärda, men af öfvertygelsen genomträngda män, som Mississippis pittoreska skogar och dalar påtryckt sin romantiska pregel. På sina ensliga långväga vandringar, i denna storartade natur, få deras tankar fantasiens kolorit, och när de återvända till människorna och tala till sina bröder, uttrycka de sina känslor genom naturljud, sin rörelse genom tårar, sin förskräckelse genom rop, sin glädje genom hänryckning. När de skildra helvetets kval, dåna deras grafstämmor som basunen i Josafats dal, och med sina bleka, förvridna ansigtsdrag hänföra de åhörarne. Men — blott en omärklig rand skiljer det sublima från det löjliga. Den nyss så imponanta församlingen företer snart en vidrig anblick. Alla en "pånyttfödels" galenskaper förnyas här, och vilda ljud af glädje och smärta höras från alla sidor och i alla former. "Jesus! Jesus!" och "glory! glory!" upprepas öfverallt; man dansar, springer, skriker, svimmar och faller i konvulsioner. Snart tycks det som församlingen blifvit förvandlad till en skara fördömda, genom predikantens skildring af helvetet.

"Glory! glory!" dessa kabbalistiska ord, hvilka ljud tusenfallt återskalla, och hvilka slå örat som hammaren städet, tyckas vara ett mystiskt språks nyckel, som man endast kan förstå under vansinne. I alla tider

och bland alla folk ha 'e vissa ord denna förborgade kraft. Jumpers (methodisterna i Wales) ropade *Amen!* och *Gogoniant!* Gnostikerna *Calacach!* De exalterade Hinduerna i Bengalen sitta dagen igenom med korslagda ben och mumla ordet *Om*. Tibetänerna ropa *Ommanipadmachum!* och hvad de sistnämnde påstå om sin formels verksamhet, det påstå de öfriga om sin. Den stora oceanen — tro Tibetänerna — skulle kunna droppvis räknas, Tibets ofantliga skogar skulle kunna förbrännas till aska och dess atomer räknas; men det sexstafviga ordets kraft är oberäknelig. Männe det verkligen ligger någonting fysiologiskt i denna mystiska procedur, som man i alla tider använt för att locka människan från sin naturs normala riktning, och sätta den i beröring med en osynlig töckenverld? Männe våra religiösa svärmares visioner, liknande de gamles thaumaturgi och den nyare tidens magnetism, dessa hemlighetsfulla vetenskaper, som ömsevis väcka förtjusning eller åtlöje, och som hundrade gånger blifvit öfverbeviste om charlataneri: männe de endast tro barnsagor och luftspeglingar för det menliga förnuftet, dem en illviljande makt kastat på vår väg, för att få våra ädlaste bemödanden och våra renaste känslor att falla i det löjliga?

Hvad vi hitintills sett af kyrkolägren var endast löjligt; hvad som nu följer är vidrigt. Karlar och fru-timmer duka slutligen under för rörelsen och falla till marken, men ej alltid i anständiga ställningar. Många af dessa olyckliga flickor — så berättar Mrs Trollope, som bevistat ett sådant läger — voro unga och sköna, och prestererna lupo omkring bland dem, stundom lifvande, stundom stillande deras rörelse. Jag urskiljde de orden: "Mina systrar! mina dyra systrar!" hviskas i de olyckliga offrens öron och såg huru trolösa läppar vidrörde deras. Jag hörde dem bigta med svaga röster, och såg deras kinder betäckas med rodnad öfver de trösteord som sakta tillhviskades dem."

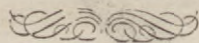
Den ifver, hvarmed fruntimren besöka dessa religiösa församlingar, är obeskriflig: kvinnorna äro de första då det gäller sinnesskakning, likasom männen der fara hotar. Öfverallt der de protestantiska svärmarne införa sina *pånyttfödelse* eller *kyrkoläger* — i Canada, på Ceylon eller Söderhafvets öar — hafva resande sett samma galna och lastbara scener. En af dem berättar, att ett fruntimmer i Förenta Staterna, i religiös hänryckning lupit omkring och ropat: *create*

et multiply! Dessa resandes berättelser hafva Amerikanarne stundom förnekat, och när detta ej kunde ske med framgång, ha de skjutit skulden för excesserna på skogsinvånarnes råhet och whiskyrus. Också försäkrar man, att nykterhetsföreningarne verksamt förvinskat de religiösa utsväfningarne.

Efter en sex-års-berättelse, som utkom år 1843, räknade Metodisterna 3,988 kringvandrande och 7,730 bofasta prester samt 1,068,525 kommunikanter. Antalet af dem som deltaga i de särskilda församlingarne, skall belöpa sig till 5,000,000. Flera biskoper tillhöra äfven Metodisterna: i Europa Kilhamiterna, Britaniterna och Jumpers; i Amerika Jerkers och Barkers, hvilka sedan äro de sämsta. Utom dess finns der också en metodistisk församling af Negrer, som först hörde till hufvudkyrkan, men sedan år 1816 dels blefvo derifrån förvisade, dels undvikna, och bröto med Fildelfias stora konferens samt konstituerade sig till en själfständig Afrikansk-metodistisk församling, under en viss Richard Allens episkopat, en driftig och entreprenant man. År 1824 gjorde ett än större antal Metodister sig oafhångiga, då general-konferensen förkastade de bofasta presternas petition om lika rättigheter med de kringvandrandes, i fråga om disciplinen. Det nya sällskapet kallade sig: "De Förenta Staternas protestantiska metodist-kyrka", och räknar nu 60,000 kommunikanter och 600 kyrkor.

Man har fällt många olika omdömen öfver Metodisterna; men om de ock förtjena mensklighetens tacksägelse för den oändliga möda, hvarmed de fört trons och civilisationens första råämnena till den nya världens slafvar, till Asiens och Afrikas afgudadyrkare och till vildarne i Stilla Oceanen, så ser man likväl med bekymmer, att denna intoleranta och fanatiska sekt redan beherrsakar hela folkslag, insnärjer världen med sin propaganda och sina bönestunder, och dagligen mer och mer inskränker och hotar konst och vetenskap. Vi hafva ofvanföre jemfört Metodisterna med Jesuiterne. Likheten är så vida obestridlig, som båda korporationerna vilja slå under sig världen genom religiös fanatism, och hafva åstadkommit blodiga strider och borgerliga krig för att tillfredsställa sin herrsklystnad. Skillnaden är hufvudsakligen den, att Jesuiterne eftersträfvat sitt mål genom att bemäktiga sig allmänna undervisningen och göra lärdom och bildning till ett monopol för sina ordens-förbundne; hvaremot Metodisterna söka utrota både lärdom och bildning, alla samhällets grader igenom.

(Ur Läsebibliotheket.)

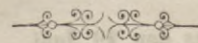

Ryska området i Nordamerika.

Det ryska gebitet i Nordamerika, som sedan några år tillbaka börjat fästa Europas uppmärksamhet, lärer, enligt säkra underrättelser, redan ha vunnit en sådan vidd, att den är jemnförlig med tredjedelen af det europeiska Rysslands. I Petersburg var man för några år sedan förvånad öfver att det rysk-amerikanska handelskompaniet helt och hållet öfvergaf sitt sköna nybygge *Röss* i Californiens nordliga del, hvilket snart föll i händerna på Hudson-Bay-kompaniet, och orsaken dertill förblef en hemlighet, till dess en af koloniens forndne embetsmän nu kungör följande förklaring:

"År 1812 anlade ryssarne det sköna nybygget *Röss*. Denna utomordentligt fruktbara landsträckas naturliga rikedomar, Bodega-hamnens gynnande läge, grannskapet med San Francisco i Nya Californien, traktens stora skogar, som lemnade förträffligt byggnadstimmer och de talrika skarorna af uttrar och skälar, som uppehölo sig i floderna, voro särdeles lockande. Nämnde år bosatte sig en herr von Kuskow, jemte 100 ryssar och 100 kodjakindianer vid kusten af Bodega. Med tillhjälp af sina skälskinnsbåtar började de straxt ett utrotelsekrig mot hafsbjörnar, bäfrar, uttrar och andra pelsdjur, på hvilka trakten var mycket rik, och med vinsten till ändamål, utplundrade de snart nästan hela trakten, de närliggande öarne, och hamnen San Franciscos talrika tillopp. Inom kort tid hade kompaniet gjort utomordentliga affärer i denna industrigenom ständigt tillkommande ryska utvandrare utbredde kolonien sig allt mer och mer i det inre af Californien, och drof en stark handel med de spanska kolonisterna, af hvilka de hufvudsakligen tillbytte sig boskap. Jorden var så fruktbar, att den utan mödosam odling lemnade de herrligaste skördar, isynnerhet af hvete. Mellan åren 1820 och 1830 befann kolonien *Röss* sig i ett blomstrande tillstånd. Kärnan af dess befolkning bestod af ryska asiater; de infödingar, som samlade sig omkring den, fingo sina arbetslöner utbetalte i penningar och blefvo väl behandlade. Läget af det sedermera uppförda fästet *Röss*, som omgifves af sköna trädgårdar, bakom hvilka väldiga barrskogar utbreda sig, är högst pittoreskt och imponant, och fästet kan för dervarande förhållanden betraktas som ett ganska starkt verk. De yttre verken voro bestyckade med kanonader och de båda sexkantiga bastionerna voro hvardera försedda med sex kanoner. Bodegahamnen är lätt tillgänglig äfven för djupgående fartyg och en förträfflig uppehållsort från April till Oktober. Efter 1830 förföll kolonien synbarligen, och då den var uttömd på sina mångfaldiga naturalster, samt ej mera motsvarade kolonisternas förhoppningar, så fann kompaniets centralförvaltning för godt, att år 1840 helt och hållet utrymma densamma".

(Ur Läsebibliotheket.)

48. Pianino af I. L. Schiedmayer & Söhne i Stuttgart.

Tidningen försändes kostnadsfritt med posten.
Vid årets slut erhålles en illustrerad roman
som premie.

V Årgången, 1851, af

Prenumerations-afgiften är för hela året,
eller 52 N:r,
4 Riksdaler Banko.

ILLUSTRERADT NYASTE SÖNDAGSMAGASIN

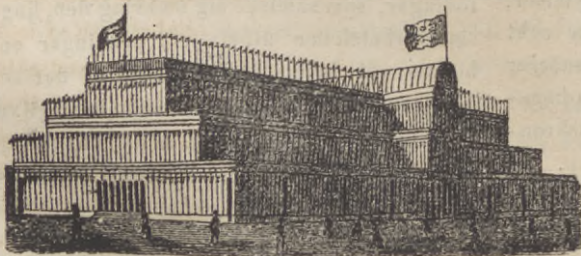
utkommer hvarje Söndags f. m.

och upptager bland annat:

Teckningar

af de intressantaste föremålen vid

Industriutställningen i London

Kryсталpalatset.

Solförmörkelse d. 28 Juli.

ocult

i ett af de nästa numren en uppsats om den i slutet af Juli månad inträffande **totala Solförmörkelsen**, hvilken uppsats kommer att åtföljas af en större verlds-karta, utvisande såväl mänskuggans gång och gränser på jordytan, som tiderna då samma förmörkelse inträffar på de särskilda orterna i både Amerika och Europa, äfvensom en planch, upptagande 16 afbildningar af den då för lika många städer i Europa mer eller mindre förmörkade solskifvan.

 Requisition kan antingen aflemnas på närmaste Postkontor eller insändas till "Utgifvaren af Illustrerad nyaste Söndagsmagasin i Götheborg," då de redan utkomna numren för d. å. genast, och de öfrige, efter hand som de utkomma, skola med posten blifva reqvirenten kostnadsfritt tillsända.

Nästa N:o utgifves den 29 Juni.

C. Petersens Officin, 1851.